Ayrıca müellif, *el-Miftâh* ve mekteb-i hukukun ikinci sınıfında okutulmak üzere hazırlanıp basılmakta olduğunu haber verdiği *Usûl-i Hitâbet* adlı iki kitabından daha söz ediyorsa da bu eserler hakkında henüz bir bilgiye rastlanmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdurrahman Fehmi, *Tedrîsât-ı Edebiyye*, İstanbul 1302, s. 11; a.mlf., *Medresetü'l-Arab*, İstanbul 1304; Tâlib Fâikîzâde Fehmi [Abdurrahman Fehmi], "Ta'rîfât Tercümesi", *Mecmûa-i Ebüzziyâ*, VI (1313), s. 57 vd.; L. A. Sédillot, *Histoire des Arabes*, Paris 1854, s. 332-439; a.mlf., *Hulâşatü târîhi'l-ʿArab* (trc. Ali Paşa Mübârek v.dğr.), Beyrut 1400, s. 209-269; *Osmanlı Müellifleri*, II, 339; Mükrimin Halil Yınanç, "Tanzimattan Meşrutiyete Kadar Bizde Tarihçilik", *Tanzimat I*, İstanbul 1940, s. 584; Nihad M. Çetin, *Eski Arap Şiiri*, İstanbul 1973, *Önsöz*, s. VII; Agâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1973, I, 207.

 HULUSİ KILIÇ

ABDURRAHMAN el-GĀFİKĪ

(عبد الرحمن الغافقي)

Ebû Saîd Abdurrahmân b. Abdillâh
b. Bişr el-Gāfikī
(ö. 114/732)

**Emevîler devri
Endülüs valisi ve kumandanı.**

Yemen'de oturan Akk (عك) kabilesinin Gāfik koluna mensuptur. Fetihlere katılmak için Kuzey Afrika'ya gitti. Mûsâ b. Nusayr ile birlikte Endülüs'e geçti ve Mûsâ ile oğlu Abdülazîz'in maiyetinde savaşlara katıldı. Daha sonra Endülüs'ün doğu sahillerini fethetmek üzere görevlendirildi. 721 yılında Semh b. Mâlik'in Toulouse önünde şehid düşmesi üzerine iki ay kadar valilik yaptı. Onun yerine vali tayin edilen Anbese b. Sühaym ile arasının açılmasına rağmen kalabalık bir ordunun kumandanı olarak Arbûne (Narbonne) taraflarında fetihlere devam etti.

Emevî Halifesi Hişâm b. Abdülmelik tarafından 730'da Endülüs valiliğine tayin edilen Abdurrahman, İslâm kaynaklarında "el-Arzu'l-kebîre" olarak geçen Gaule (Galia, bugünkü Fransa) bölgesine sefer yapmak için hazırlıklara girişti. 732 yazında Roncevaux Boğazı'ndan Pireneler'i geçip Bordeaux üzerine yürüdü. Dordogne nehri sahilinde Aquitania Dükü Eudes'i mağlûp ederek Bordeaux'yu yağma etti. Bunun üzerine Eudes, müslüman kuvvetlerinin ilerlemesini durdurabilmek için Charles Martel'den yardım istedi. Kral unvanı taşımamakla beraber Franklar'ın başında bulunan Charles Martel, Abdurrahman'ı durdurmak için harekete geçti. İki ordu Poitiers'nin 20 km. kuzeydoğusunda bugünkü Moussaisla-Bataille mevkiinde karşılaştı. Abdurrahman'ın kuvvetlerinin hafif süvarilerden meydana gelmesine karşılık Frank ordusu zırhlı piyadelerden oluşuyordu. 114 Ramazanında (732) karşı karşıya gelen iki ordu, bir hafta kadar bekledikten sonra müslümanların hücumu ile savaş başladı. Birkaç gün devam eden amansız mücadelede müslümanlar ağır kayıplar verdi. Abdurrahman el-Gāfikī savaş meydanında atından düşerek şehid oldu. Kumandanlarını kaybeden müslüman kuvvetleri geceleyin savaş meydanını terkettiler. Buna rağmen Charles Martel onları takip etme cesaretini gösteremedi. İslâm kaynakları savaşın cereyan ettiği yere **Belâtüşşühedâ*** adını vermiştir.

Abdurrahman el-Gāfikī'nin kumandasındaki İslâm ordusunun Poitiers'de durdurulması, Avrupa hıristiyan dünyası için büyük bir önem taşıdığı gibi, İslâmiyet'in Batı'daki ilerlemesinin de bir dönüm noktası olmuştur. Charles Martel'in bu başarısı destanlara, efsanelere konu olmuş ve halk muhayyilesini asırlarca meşgul etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil* (nşr. C. J. Tornberg), Leiden 1851-76 — Beyrut 1399/1979, V, 172, 174-175, 490; E. Lévi—Provençal, *Histoire de l'Espagne musulmane*, Paris 1950-53, II, 40, 41, 59-62 (bütün kaynaklar bu eserde gösterilmiştir); a.mlf., "ʿAbd al-Rahmān al-Ghāfikī, *EI²* (İng.), I, 86; Ziriklî, *el-Aʿlâm*, Kahire 1373-78/1954-59, IV, 84; Hâlid es-Sûfî, *Târîhu'l-ʿArab fi'l-Endelüs* (*ʿAşrü'l-imâre*), Bingazi 1980, s. 226-237; P. K. Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslâm Tarihi* (trc. Salih Tuğ), İstanbul 1980, III, 786-788; C. F. Seybold, "Abdurrahman", *İA*, I, 47.

 HAKKI DURSUN YILDIZ

ABDURRAHMAN b. GANM

(عبد الرحمن بن غنم)

Abdurrahmân b. Ganm b. Küreyb
b. Hânî el-Eşʿarî
(ö. 78/697)

**Sahâbe ve tâbiîn devrinin tanınmış
Şam ve Filistin fakihi.**

Aslen Yemenli olup Hz. Peygamber hayatta iken doğdu. Babası sahâbî olduğu halde kendisinin sahâbîliği konusunda değişik rivayetler vardır. Muâz b. Cebel Hz. Peygamber tarafından Yemen'e gönderildiği zaman (10/631) ona refakat etmiş ve Muâz'ın vefatına kadar ondan ayrılmayarak kendisinden fıkıh öğrenmiştir. Bundan dolayı da "sâhib-i Muâz" (Muâz'ın arkadaşı) diye tanınır. Hz. Ömer, Osman, Ali, Ebû Zer, Ebû Hüreyre, Ebü'd-Derdâ, Muâviye ve diğer birçok sahâbeden hadis rivayet eden Abdurrahman, fıkıh öğretmek üzere Hz. Ömer tarafından Şam'a gönderildi. Bir süre Filistin'de kaldı ve Mervân'la birlikte 684 yılında Mısır'a gitti. Bununla birlikte daha çok Filistin ve özellikle Şam çevresinde adını duyurmuştur. Kaynaklar Şamlı tâbiîn âlimlerinin hemen hemen hepsinin kendisinden fıkıh tahsil ettiğini kaydederler. Hadis rivayetinde **sika*** kabul edilen Abdurrahman'dan oğlu Muhammed, Ebû İdrîs el-Havlânî, Mekhûl ve Atıyye b. Kays başta olmak üzere birçok tâbiî rivayette bulunmuş, Ahmed b. Hanbel de *Müsned*'inde ondan mürsel hadisler rivayet etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ġâbe* (nşr. Muhamed İbrâhim el-Bennâ v.dğr.), Kahire 1390-93/1970-73, III, 487; Nevevî, *Tehẕîbü'l-esmâ*ʾ, Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübi'l-ilmiyye), I/1, s. 302-303; Zehebî, *Aʿlâmü'n-nübelâ*ʾ, IV, 45-46; a.mlf., *Tezkiretü'l-ḥuffâẓ*, Haydarâbâd 1375-77/1955-57, I, 51; İbn Hacer, *el-İṣâbe*, Kahire 1328, II, 417-418; a.mlf., *Tehẕîbü't-Tehẕîb*, VI, 250; Süyûtî, *Ḥüsnü'l-muḥâḍara* (nşr. Muhammed Ebü'l-Fazl), Kahire 1387/1967, I, 217.

 ORHAN ÇEKER

ABDURRAHMAN GUBÂRÎ

(عبد الرحمن الغباري)

(bk.GUBÂRÎ ABDURRAHMAN).

ABDURRAHMAN b. HÂLİD b. VELÎD

(عبد الرحمن بن خالد بن الوليد)

Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Hâlid
b. el-Velîd el-Mahzûmî
(ö. 46/666)

**Meşhur kumandan Hâlid b. Velîd'in
oğlu, Hıms valisi.**

Küçük yaşta Hz. Peygamber'i gören sahâbîlerdendir. On sekiz yaşında iken Yermük Savaşı'na katıldı ve 30-40 kişilik bir süvari birliğinin başında büyük başarı kazandı. Hz. Ömer ve Osman döneminde, Suriye Valisi Muâviye tarafından Bizans'a karşı düzenlenen se-